

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

388 פ"ק 0990 סא תש"פ שנה 6' אלול 1101

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: ריבוי הילודה מקרב הגאולה

(ח"א, י"ח סע"א) מסביר מדוע נקרא היכל זה בשם 'גוף': "כשברא הקב"ה את העולם צפה וראה שעתידין ישראל לעמוד ולקבל תורתו וגזר מכסאו כל אותם הנשמות העתידות להינתן בהם ועשה למעלה אוצר אחד אשר כל הנשמות הגזורות מכסאו עומדות שם, וקרא לו 'ופי הנשמות', ולמה נקרא גוף הנשמות, אמר רבי בא: מפני שכל הנשמות כשיוצאות מן העולם הזה עושה להם הקב"ה דיוקנא של גופות כמו שהיה בזה העולם ומניחם בזה האוצר. אמר רבי יוחנן: לא תקשי לך שני אוצרות הם, אוצר הנשמות שעתידין להנתן בבני אדם דהא תנינן בההוא צורא ובההיא דיוקנא ממש שעתידין לעמוד בזה העולם, בההוא דיוקנא הוא שם, ונקרא גוף הנשמות, מפני שעושה להם גוף כמו שעתידין להיות".

והקשו התוס' (גדה שם ד"ה עד שיכלו), וב'תוספות ישנים' (יבמות סב.) הובאו הדברים ביתר ביאור: "תימה, דאמרינן (שבת קיח): 'אלמלי ישראל משמרים שתי שבתות מיד נגאלין', והלא צריך שיכלו כל הנשמות שבגוף. וי"ל, שהיו (כלומר יהיו) יולדות ששה בכרס אחד, ויכלו הנשמות שבגוף מיד" (וכ"כ בתוס' הרא"ש בנדה בתירוץ הב').

בביאור דבריהם הוסיף החתם סופר בחידושו (למסכת נדה), הא דאמרו ז"ל (שבת ל:): "עתידיה אשה שתלד בכל יום, שנאמר (ירמיה ל"א, ז') "הרה ויולדת יחיד", ובכן אלמלי משמרים בני ישראל שתי שבתות כהלכתן, היתה אשה יולדת מיד ביומו הרבה בכרס אחד ומיד נגאלין".

וכתב המהרש"א, שבדברי התוס' אפשר ליישב אמרם ז"ל ד'זכו אחישנה' [כוננתו היא להא דאיתא במס' סנהדרין (צח): "רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (ישעיה ס', ל"ב) 'בעתה', וכתב 'אחישנה'. זכו אחישנה, לא זכו בעתה", אך לא ביאר כיצד ניתן ליישב מאמר זה. אכן הדברים מפורשים בעשרה מאמרות' להרמ"ע מפאנו (מאמר חקור הדין ח"ב פ"א) בקצרה: "לא זכו" - ארוכות, 'זכו' - קצרות, דהיינו אחישנה. וכיצד תהייה הארוכות הן עצמן קצרות, דהיינו 'בעתה' אחישנה" כי הדין, מפורש ברישיה דקרא 'הקטן יהיה לאלף', שישרצו במאד מאד ויכלו מהרה נשמות שבגוף".

ומפרשי העשרה מאמרות' (יואל משה; מגיני שלמה) מבארים, כי הנה בפסוק נאמר (ישעיה שם): "הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה", וחז"ל נתקשו בסתירת הדברים - היאך יתכן שיהיה 'בעתה אחישנה' כאחת, כאמור. והתירוץ הוא, על דרך הנאמר בראש הפסוק: "הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום", כלומר, כשבני ישראל יפרו וירבו מאוד, וכאמור - שברכה זו תהיה כשישמרו שתי שבתות כהלכתן, ואז שפיר יחיש הקב"ה את הזמן של 'בעתה', וכאמור.

וראוי לציין בזה מה שכתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן קכ"ח), לבאר הסגולה שמובאת בשם הרמ"ק רבי חיים מצאנז ז"ע שהמתקן עירובין סגולה היא לחשוכי בנים להיפקד. וסמך הדבר ששמירת שבת מקרבת את ביאת הגואל, והרי ביאת הגואל תלוי עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. ומוכרח אם כן שעקרונות וסריסים גם כן יולידו, ובכך תתרבה הילודה ויתקרב ביאת הגואל. ולכן תיקון העירוב שיש בזה תוספת בשמירת שבת, מועילה היא לחשוכי בנים.

אחת השאלות המפורסמות שעומדים עליה המפרשים, הרי הקב"ה גזר על עם ישראל בברית בין הבתרים שהשתעבדו במצרים ארבע מאות שנה ולמעשה היו בה רק רד"ו שנים? ונאמרו בזה כמה תירושים.

המשנה למלך בספרו פרשת דרכים (דרוש חמישי) מאריך בשאלה זו, ומביא את אחד מתירושי המפרשים - הקשור לפיסקא זו. וזה לשונו שם: "עוד אמרו תירוץ אחר, דמה שנתרבו ישראל שלא כדרך הטבע, כדכתיב "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד", השלים החשבון של ארבע מאות שנה. כלומר: כשיעור העבודה שהיו ראויים לעשות בארבע מאות שנה - עשו בזמן מועט מחמת ריבוי האנשים.

"ובזה יובן מאמר הנביא ישעיה שניבא על הגאולה העתידה: "הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה". ויש לדקדק במאמר "בעתה אחישנה" - שהם דברים סותרים זה לזה! דאם הוא "בעתה" - אינו "אחישנה", ואם הוא "אחישנה" - אינו "בעתה".

"ורבותינו ז"ל נתעוררו בזה, ואמרו (סנהדרין צח): לא זכו - בעתה, זכו - אחישנה. אך כפי דרכנו שפירשנו, נאמר בענין אחר, שהכתוב ירמוז על העתיד, לימות המשיח, שיהיה כימי צאתנו מארץ מצרים (מכה ז', ט"ו). וזו הכוונה: דכי היכי דבמצרים ריבוי האנשים היה סיבה למהר את הקץ, הכי נמי לעתיד לבוא, שאף שגזר ה' שנהיה בגלות סך מה, מכל מקום בסביבת ריבוי ישראל יבוא הגואל קודם הזמן שגזר ה', לפי שכך היא המידה שריבוי ישראל משלים הזמן.

"וזהו פירוש הנבואה שניבא ישעיה הנביא על זמן הגאולה, דעל ידי שיתרבו עם ישראל ריבוי עצום דהיינו ש"הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום", מבטיח לנו הקב"ה "אני ה' בעתה" - את הזמן החתום והגנוז של עת הגאולה באחרית הימים, "אחישנה" - אחיש ואזרו הרבה לפני כן בדיוק כפי שהיה בגאולת מצרים".

וממשיך ה"משנה למלך" בדבריו הנפלאים: "ובזה היה מתרץ הרב מר דודי ז"ל (הוא הג"ר אברהם רואזניס ז"ל חמוי ודודו של ה"משנה למלך") מה שהקשה הרא"ם בפרשת שמות, על מה שכתב רש"י (שמות ב', כ"ג): "וימת מלך מצרים" - מלמד שנצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם וכו'. איך מתיישב המדרש הזה עם המשך הכתוב: "ויאנחו בני ישראל מן העבודה"? דלפי המדרש הזה: "ויאנחו בני ישראל" סתמא מיבעי ליה, שאז היינו מפרשים שנאנחו מחמת הגזירה הרעה על שחטת הבנים! ולא "מן העבודה". והניח הדבר בתימה. והוא הרב מר דודי ז"ל היה מפרש: דישראל בראותם השעבוד - היו מצטערים, מחמת שראו שהגזירה היתה ארבע מאות שנה ועדיין היה חסר מן המנין הרבה, אלא שכשראו שהיו מתרבים שלא כדרך הטבע - היו מתנחמים ואומרים דאין ספק דהקב"ה ידלג על הקץ מחמת ריבוי האנשים. אבל עכשיו שנצטרע פרעה והיה שוחט לרפואתו ק"ן ילדים בבוקר וק"ן ילדים בערב (שמ"ר א, לז), אם כן אין כאן כעת ריבוי אנשים כדי למהר את הקץ, ועל זה: ויאנחו בני ישראל מן העבודה", כלומר: מי יוכל לסבול עבודה זו עד תשלום ארבע מאות שנה!

בדומה לזה מצינו, הגמרא בנדה (יג:) אומרת: אמר רבי יוסי, אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, שנאמר (ישעיה נ"ז, ט"ז) "פי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי". פירש רש"י: "שבגוף - חדר, כי 'גוף' ייח מקום המיוחד לנשמות העתידים להינתן ונולדה". [הנהר חדש

בנות' הרא"ש תירצו (בתירוץ הא'): שמא אכן זמן ב'את בן דוד הוא "עד שיכלו כל הנשמות שבגוף", אך כשישמרו בני ישראל שתי שבתות כהלכתן, אזי בזכות שמירת שבת תתבטל "אותה גזרה דעד שיכלו" ונזכה לביאת בן דוד גם אם עדיין לא כלו כל הנשמות שבגוף.

ובספה"ק 'ישמח משה' (פר' כי תשא בפסוק אך את שבתותי) כתב בן מדעת עצמו, ומבאר בזה כמין חומר מה שנאמר בנביא (ישעיה' נ"ו, ד-ז): "כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי וגו' והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלת" וגו',

וצריך ביאור, מדוע נקט 'לסריסים' דווקא? ולפי האמור יבואר, כי הלא אמרו רז"ל 'אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף', אם כן יאמר הסריס שאין בכוחו ללדת: "הן אני עץ יבש" (ישעיה' נ"ו, ג'), ואין בידי לקרב הגאולה. אולם כששומרים שבת כהלכתה יכולים לקרב הגאולה גם כשלא יכלו נשמות שבגוף, ובכן שפיר אמר הנביא: "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי והביאותים" וגו', כי אף שאין מוציאים הנשמות מהגוף וזכים לקרב גאולתם של ישראל.

המהרש"א מתרץ את קושיית התוס' באופן נוסף, וז"ל: "ואולי שהוא כענין שאמרו שהיתה אשה אחת יולדת במצרים ששים ריבוא בכרס אחד, והוא משה - שהיה שקול ככל ישראל, כן אם יזכו ישראל תלד אשה בענין זה ס' ריבוא בכרס אחד, שהנולד יהיה כס' ריבוא נשמות שבגוף", רצ"ל, כי בזכות שמירת שבת יזכו שיתקיים מיד דבר זה 'שיכלו כל הנשמות שבגוף', והיינו, שיוולד תינוק הכלול מהרבה נשמות, וממילא יתרוקן החדר שמכונה בשם 'גוף' שהוא מקור נשמות ישראל, ויבא משיח בן דוד. (אבל החת"ס בחידושו למסכת נידה דוחה את תירוצו של המהרש"א).

אחר שראינו כל זאת נבין מדוע מברכים בשבע ברכות "מהרה ישמע בערי יהודה ובחצות ירושלים קול ששון וקול שמחה" שענינו ביאת הגואל, וזאת משום, שעל ידי החתונה תקיים מצות פריה ורביה, ומצות פריה ורביה מקרבת את הגאולה.

והנה הגאון רבי שלמה קלוגר בהקדמת שו"ת טוב טעם ודעת, ביאר מאמר חז"ל "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף" - ברוחניות, לגבי תעלומות החכמה שכאשר הם מתגלים בעולם, גורמים ג"כ לקרב את הקץ. ואין בן דוד בא עד שיחדשו מספר חידושים שגזר הקב"ה מראש.

ומצינו כי יש מעלה לחדש ביום שבת קודש, כמו שכתב האריז"ל (בספר ליקוטי תורה פרשת יתרו) על הפסוק (יתרו פרק כ' פסוקים י"א, י"ב) "על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, כבד את אביך", וז"ל: הנה סמך מצוה זו לשבת והוא כי חייב לחדש דברי תורה בשבת, וכשהבן מחדש דברי תורה מעטרין את האב בעטרות בעולם הבא, לזה סמך שהרוצה לכבד אביו ואמו יזכור ביום השבת, ויחדש דברי תורה וזהו כבודם האמיתי. עכ"ל.

הרי לנו כי יש מעלה מיוחדת לחידושים המתחדשים בשבת קודש, ויש לומר על פי דברי המהרש"א הנזכרים, שעל ידי שמירת שבת יזכו ישראל לנשמה הכוללת כמה נשמות, כמו כן, יש לומר, כי החידושים של שבת קודש, יש בהם ייחודיות, ומעלתם כמו כמה חידושים של ימות החול, ועל ידי חידושים של שבת קודש, יכול לזרז את ביאת המשיח ולקרבו.

הנזק בלקיחת קרה מביזת מצרים

כתב בספר 'שפתי כהן' על התורה (בפר' קרח ט"ז, א') בדבר בני שבט לוי שלא לקחו מביזת מצרים, וז"ל: "... אמרו חז"ל בסנהדרין (ק"י): 'שלוש מטמוניות גזו יוסף, אחד נגלה לקרח ואחד לאנטונינוס ואחד לעתיד לבוא', ואיך נגלה לו לקרח המטמון, שמעת' שכשאמר הקב"ה למשה (י"א, ב'): 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו' וגו', ולא נאמר זה אלא לישראל שהוא להם חלף עבודתם, אבל שבט לוי שלא היו בעבודה לא הותר להם, והוא גזל בידם, כי אחת משבע מצוות בני נח הוא הגזל, ולזה שבט לוי לא הקריבו קרבנות עם הנשיאים, שלא היה להם קערת כסף מזרק כסף כף אחת עשרה זהב, והם כולם עניים מחזרין על הגרנות, ושום אחד מבני לוי לא פשט יד לא בביזת הים ולא שאר ממצרים. וקרח היה נבהל להון איש רע עין, ולא ידע כי חסר יבואנו, והיה הולך מבית לבית וחומד ורואה איך כל אחד ואחד מישראל נוטלים ממנו של מצרים, נכנסה חמדת הממון בלבו, כשראה הקב"ה כן גילה לו המטמון, דחציפותא אפילו כלפי שמיא מהני (סנהדרין קה). וכו', אמר לו הקב"ה: אתה חומד ממון שאינו שלך, טול ממון רב, אבל אותו תראה וממנו לא תאכל".

אלא שיש לשאול על דברי הש"ך מהגמרא בסוטה (יג): "תנו דבן, בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצוות...", והיינו, שנתעסק בארוננו של יוסף. והעיר החיד"א ז"ל ב'פתח עינים' ממאמר זה נגד דברי הש"ך, "לכאורה יקשה, דאם כל שבט לוי בביזה לא שלחו את ידם, מהו שבח משה רבינו ע"ה שלא נתעסק בכסף וזהב, ושבחו רבנן בש"ס ומדרשים וזוהר הק' (בשלח מו.), הלא משפט אחד לכל שבט לוי דאינם נוטלים, שלא נשתעבדו, ורחמנא אמר 'ועבדום ועינו אותם... ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. ומיישב: "ואפשר להגם דכל שבט לוי לא נטלו חלק, שאני משה רבינו ע"ה שהוא המוציא ונגאלו על ידו", והיינו, דשפיר היה ראוי שיהא לו חלק בביזת מצרים, משום שהיה גואלם של ישראל, ובכן רבותא גדולה היא במה שנתעסק במצוות ולא נתעסק בביזה.

בספר דרשותיו של רבי יוסף פינטו ע"ה הנקרא "לקח טוב" (פר' בא) כתב שדבר זה תלוי במה שמצינו בספרי דרוש שני טעמים מדוע היה לעם ישראל את ביזת מצרים, האחד בגלל קושי השעבוד, וכפי שמצינו בגמ' (סנהדרין צא.) שכאשר בני ישראל נתבעו לפני אלכסנדר מוקדון: "תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו", השיב להם גביהא בן פסיסא תשובה ניצחת ואמר להם: "מהיכן אתם מביאים ראייה, אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר (בא י"ב, מ') 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה', תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבודתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה". מאידך מצינו גם שביזת מצרים נובעת מדין חובת הענקה, כמו שמובא בספרי (פר' ראה): "הענק תעניק לו מצאנך מגרנך ומייבך וגו' וזכרת כי עבד היית במצרים" (ראה ט"ו, ט"ו), כשם שאני הענקתי לך במצרים... אף אתה הענק תעניק לו.

והנה, "אם ביזת מצרים היתה מדין הענקה, אם כן גם שבט לוי יש להם בה חלק, דאעפ"י שלא היו בקושי השעבוד, מ"מ משועבדים ואסורים היו תחת יד פרעה במצרים, וזה דומה לאחד שהיו לו ב' עבדים, לאחד היה מוכיב עליו העול, ולאחד לא שעבדו כלל אלא היה יושב בביתו תחת ידו, דהדין הוא שצריך ליתן הענקה לשניהם כנודע, אבל אם נאמר דביזת מצרים היתה מטעם קושי השעבוד, אם כן שבט לוי שלא היו בקושי השעבוד אין להם חלק בה."

נמצא, כי רק אם נאמר כי הביזה היתה מדין הענקה הגיע לשבט לוי חלק בביזה, אולם אם היה השכר על שעבודם לא היה לשבט לוי חלק בזה.

ונראה לומר כי היה בזה מבחן עבור שבט לוי, שלא היה איסור לשבט לוי ליטול מביזת מצרים (ודלא כדברי הש"ך הנזכר שכתב שהיה אסור ללויים ליטול מביזת מצרים), אלא היתה בידם הבחירה אם ליטול או לא. אם יבחרו ליטול גילו בזה כי ביזת מצרים הוא מדין הענקה, וממילא יתקיים במצרים גם הברכה הניתנת לאדון על הענקתו לעבד, כדכתיב בסוף הפרשה של הענקה (ראה ט"ו י"ח): "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה".

אולם אם הלויים לא יטלו מהביזה, מגלים בזה כי ביזת מצרים היא שכר על השעבוד ולא מדין הענקה, ולא נשאר עוד זכות קיום למצרים והיתה נמחקת מצרים מן העולם.

ובאמת שבט לוי החליטו ביניהם שלא יטלו מביזת מצרים, כדי שלא תהיה עוד זכות קיום למצרים, אלא שבא קרח ושינה והחליט לקחת עבור עצמו מביזת מצרים (וכדברי הש"ך הנזכר), ובזה הפך את ביזת מצרים לדין הענקה וקיבלו מצרים זכות קיום וברכה.

ומשום כך בליל הסדר ב"יחץ" חוצים את המצה האמצעית שהיא כנגד שבט לוי, להורות, כי עם שבט לוי לא היה נחצה, וכלם היו נשואים בדעה אחת שלא לקחת מביזת מצרים, היתה מצרים נמחקת מהעולם, והעולם היה מתקרב לתיקונו הגדול.